

Het referentiekader ruimtelijk bewustzijn

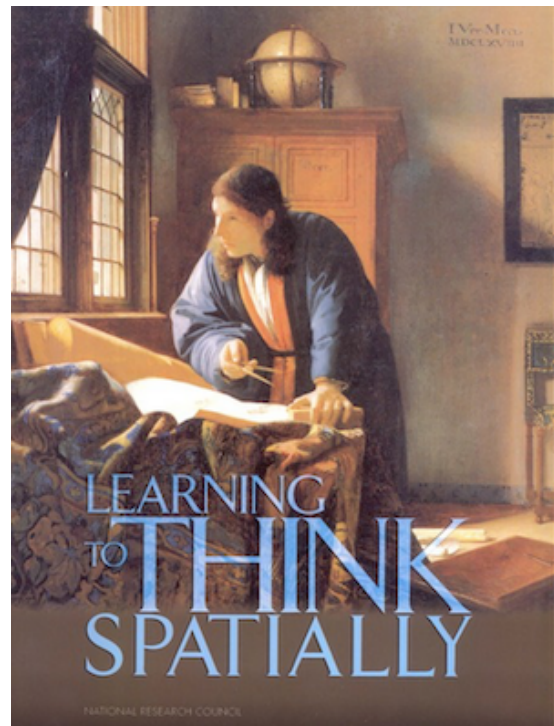
De leerplannen aardrijkskunde zijn gebaseerd op de minimumdoelen die binnen het referentiekader 'ruimtelijk bewustzijn' werden ontwikkeld.

Ruimtelijk bewustzijn ontwikkelen betekent leren om ruimtelijke relaties te herkennen, begrijpen en er bewust naar te handelen. Alles wat mensen doen, speelt zich af op een plek op aarde – en zelfs in het heelal. We bewegen ons dagelijks in onze eigen leefomgeving, maar het is minstens even belangrijk dat we leren stilstaan bij onze plaats in de wereld, bij de kenmerken van andere leefruimtes, en bij de onderlinge verbondenheid tussen gebeurtenissen, plaatsen en culturen.

Ruimte is bovendien niet alleen door mensen gevormd. Ook natuurlijke processen geven mee vorm aan het landschap. Inzicht verwerven in actuele mondiale uitdagingen zoals klimaatverandering, voedselzekerheid, energievoorziening en mobiliteit vraagt dan ook ruimtelijk bewustzijn. Wie het systeem aarde wil begrijpen, moet beseffen dat de wisselwerking tussen natuurlijke en menselijke processen bepalend is voor het karakter van een plaats of regio – en dat dit karakter voortdurend in verandering is.

Hierbij worden vijf kerncomponenten naar voren geschoven:

- **Lokalisatie:** Elk object, elke persoon, elk fenomeen, elk patroon, elk proces ... heeft zijn/haar eigen plek in de ruimte of vindt plaats op een bepaalde plek in de ruimte en kan bijgevolg gelokaliseerd worden (= plaatsbepaling). Deze kerncomponent legt de nadruk op het ruimtelijk situeren op zich als basis voor het ruimtelijk bewustzijn dat opgebouwd moet worden.
- **Plaatsbegrip:** De term 'plaatsbegrip' moet bekeken worden op geografische wijze: het gaat niet louter om het lokaliseren van plaatsen in de ruimte (*plaatsbepaling* of *lokalisatie*), maar om een beschrijving en analyse van de eigenschappen van die bepaalde plaats (= *plaatsbeschrijving*). Het is met andere woorden de bedoeling om kenmerken van een bepaalde plaats te beschrijven om op die manier in staat te zijn om de ene plaats van de andere te onderscheiden.
- **Ruimtelijke processen:** Op aarde en in de ruimte spelen zich allerlei processen af die zowel van natuurlijke als van menselijke aard zijn. Inzicht opbouwen in de verschillende ruimtelijke processen en inzien welke actoren de verschillende processen sturen is een eerste stap om de verschillende veranderingen aan het aardoppervlak te zien, te begrijpen, en om te voorspellen hoe die kunnen evolueren.
- **Ruimtelijke interacties:** Plaatsen komen tot stand door interactie tussen natuurlijke processen en menselijke activiteiten waarbij beide niet steeds even sterk aanwezig zijn. Binnen deze kerncomponent bestuderen we deze complexe ruimtelijke

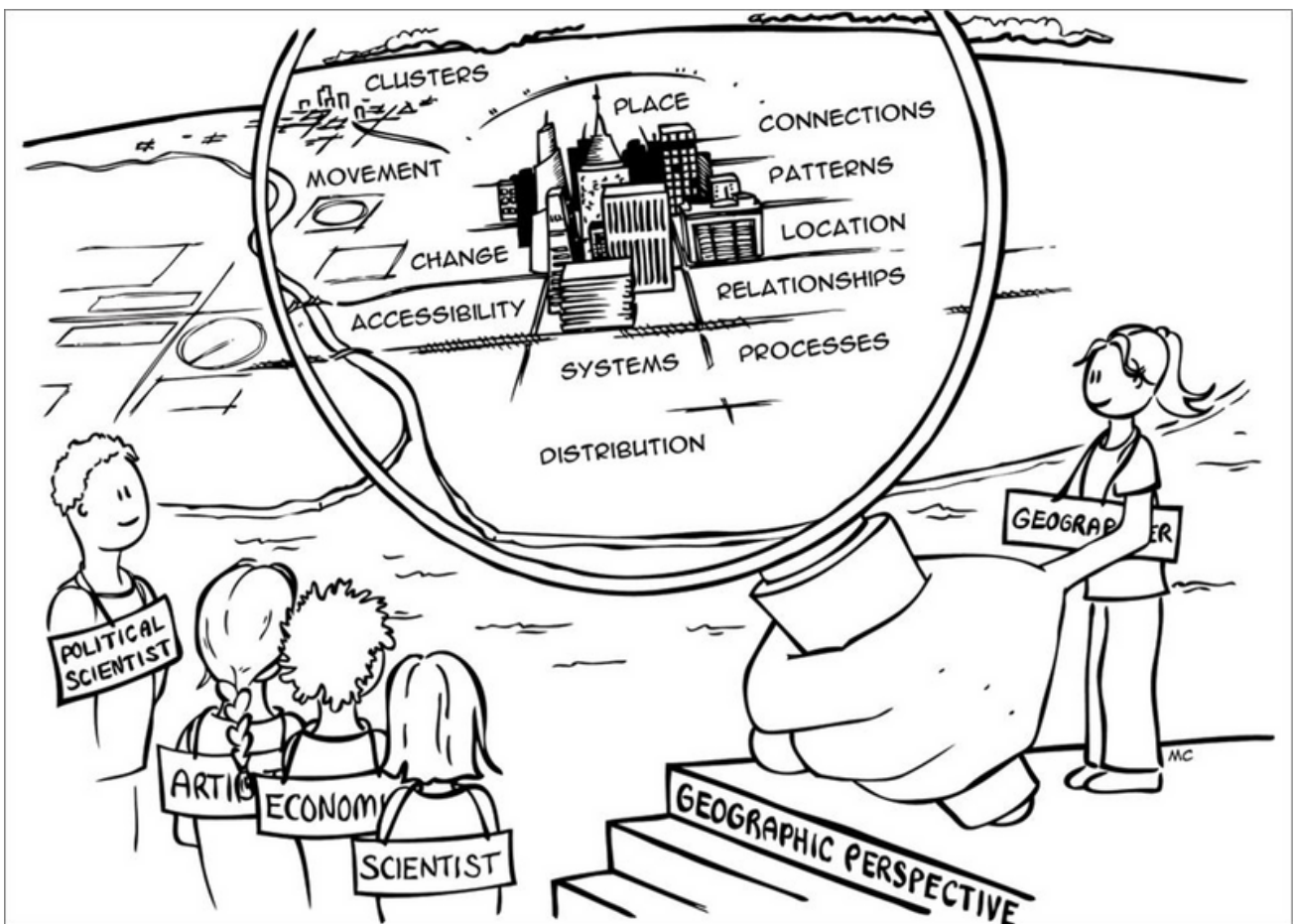

De National Academy of Sciences publiceerde in 2006 het gratis te downloaden standaardwerk [Learning to think spatially](#).

interacties zodat we een plaats in al zijn aspecten, op verschillende schaalniveaus, en in verschillende tijdsdimensies bestuderen. De essentie ligt dus op het verbinden van de verschillende ruimtelijke processen en de implicaties die dat heeft op de compositie en configuratie van plaatsen. Deze processen kunnen soms enkel van natuurlijke aard zijn, maar vaak is er een combinatie van natuurlijke en menselijke aard.

- **Ruimtelijke technieken:** We kunnen de ruimte op verschillende manieren observeren en bestuderen, en daarbij hoort telkens een specifieke dataverwerking en voorstellingswijze.

Deze invulling van ruimtelijk-relatieel is het **geografisch/aardrijkskundig perspectief**. Hierbij gebruiken we volgende begrippen: spreiding, plaats, processen, locatie, relaties, beweging, clusters, bereikbaarheid, patronen, verbindingen, verandering. En hierin onderscheiden we ons van de andere vakken: een economische geograaf bijvoorbeeld kijkt naar economische kwesties terwijl hij het geografische perspectief gebruikt, en richt zich op ruimtelijke kwesties zoals locatie en distributie.

bron: www.nationalgeographic.org

Twee begrippen moeten we even verduidelijken: ruimte en plaats.

- **Ruimte** is de fysieke, meetbare omgeving om ons heen. Het gaat om **de locatie zelf**: straten, gebouwen, parken, rivieren ... Ruimte is objectief en kan worden gekarteerd, gemeten of gepland. Denk aan een **lege parkeerplaats**, een **schoolgebouw** of een **wegennetwerk**. Ruimte wordt vaak bestudeerd in termen van afstanden, grenzen, oppervlaktes en functies.

Voorbeeld: een stadsplan met zones voor wonen, werken en ontspanning toont hoe ruimte wordt ingedeeld en gebruikt.

- **Plaats** daarentegen is **ruimte met betekenis**. Het verwijst naar hoe mensen een bepaalde ruimte **ervaren, waarderen of gebruiken**. Plaats ontstaat uit persoonlijke of collectieve herinneringen, gewoontes en gevoelens. Het is subjectiever dan ruimte. Je kan het gevoel hebben dat een plek speciaal voor je is – zoals je geboortehuis, een favoriete vakantiebestemming of een herdenkingsmonument.

Voorbeeld: voor een toerist is het strand van Oostende een leuke plaats om te ontspannen, voor een visser is het een werkplek, en voor een kind misschien de plek van een mooie herinnering. Het is **dezelfde ruimte**, maar **een andere plaats** voor elk individu.

Samengevat:

- **Ruimte** = objectieve, fysieke locatie
→ bijv. een plein van 1000 m² in het stadscentrum
- **Plaats** = ruimte + betekenis (emotioneel, cultureel, historisch, persoonlijk)
→ bijv. *de Grote Markt* als ontmoetingsplek, symbool van lokale trots of toeristische trekpleister